

la cèrta

Butlletí del Cercle d'Estudis Històrics de Sant Llorenç Savall

Número 13 - desembre de 2009

Mil anys i anar fent

Encetem el 2010 amb la il·lusió, poc freqüent, de commemorar els mil anys d'existència del nom del nostre poble. Mil anys no són pas quatre dies i l'oportunitat de celebrar aquest esdeveniment només es presenta, amb molta sort, un cop a la vida. És per això que tal efemèride ha de ser motiu d'orgull per a tots els llorençans i llorençanes. Per als membres de Lacera, la il·lusió és doble: com a vilatans per una banda i com a estudiosos de la història local per una altra. Tenir l'oportunitat de recular amb la imaginació deu segles enrere i reconstruir la vida quotidiana del Sant Llorenç Savall medieval és un exercici capaç d'apassionar el més ensopit dels historiadors. Poder explicar aquesta reconstrucció a tota la gent interessada en el tema esdevé, a més a més, un privilegi. Això és justament el que pretenem fer en aquest número de Lacera: oferir una imatge instantània del modus vivendi dels llorençans que habitaven la nostra contrada l'any 1010, des del senyor del castell de Pera fins a l'esforçat pagès, passant pel controvertit capellà de la parròquia.

En la commemoració del mil·lenari del nom de Sant Llorenç Savall, qui més qui menys, tothom s'hi ha abocat. Pràcticament la totalitat de les entitats del municipi han tirat endavant algun

projecte relacionat amb el tema. Ho han fet amb la passió pròpia d'un fet excepcional, d'un aniversari irrepetible i, el que és més important, sense compensació econòmica de cap mena. El fruit d'aquesta il·lusió ha estat la confecció d'un calendari d'activitats que, des del primer dia de gener del 2010, es perllonga durant tot l'any. Xerrades, exposicions, obres de teatre, excursions... tot amanit amb el tema dels mil anys d'història com a rerefons. En l'organització d'aquest calendari, Lacera hi està jugant un paper clau, no només en l'organització de les diferents activitats pròpies de l'entitat, sinó també assessorant altres entitats des del punt de vista històric.

Pel que fa a les activitats organitzades directament des de Lacera, tres són els objectius que ens hem marcat. En primer lloc, la confecció d'una exposició de dotze plafons sobre la història del poble. En segon lloc, la realització d'una sèrie de conferències al llarg de tot el 2010. I, per acabar, l'edició d'un llibre de síntesi de la història llorençana. Tres projectes que, com podeu veure, són prou ambiciosos però que els membres de Lacera ja tenim ben encarrilats. Us convidem a tots i totes a participar en la celebració d'aquesta efemèride tan especial.

lacera

Butlletí de l'entitat LACERA (Cercle d'Estudis històrics de Sant Llorenç Savall)
 Adreça postal: C/ Canigó, 15
 08212 Sant Llorenç Savall
 Any VI, núm. 13
 Desembre de 2009
 Preu: 3 €
 Direcció i realització: Jaume Valls i Vila
 Redactors: Jaume Valls i Albert Vicens.
 Correcció ortogràfica: Elisenda Vilardell
 Administració: Albert Vicens
 Fotografies: Albert Vicens, Jaume Valls, Arxiu Lacera.
 Maquetació: **la fàbrica**

CARRERAS

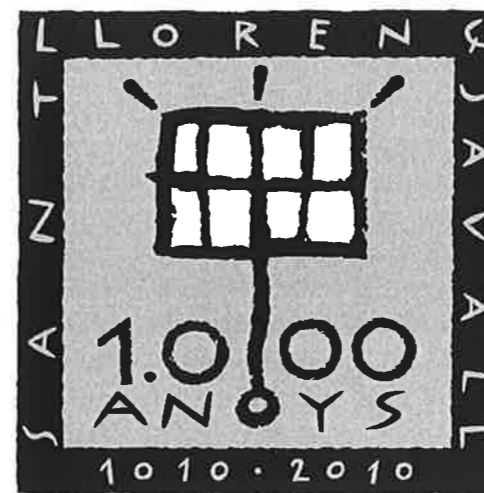
A l'avinguda Catalunya, 29

Llibres, diaris, revistes, reprografia, targes de telèfon...

... i tot allò que necessiteu per a estudiar o recrear-vos.

Col·labora desinteressadament en la difusió de la nostra revista. GRÀCIES

Sant Llorenç Savall mil anys enrera

El vint-i-set de juliol de l'any 1010 un escriptor, monjo del monestir de Sant Llorenç del Munt, redactà amb elegant lletra carolina el primer pergami conegut on apareix el nom del nostre poble: *Sancti Laurencii de ipsa Ualle*, avui Sant Llorenç Savall. A les portes, doncs, de la commemoració del mil·lenari del nom del poble, volem dedicar aquest número de Lacera a oferir-vos una imatge, de ben segur incompleta, de la fesomia de Sant Llorenç Savall deu segles enrere, quan els llorençans vivien a l'empara del castell de Pera i Catalunya encara havia de néixer.

EL PAISATGE

UN MOSAIC DE COLORS

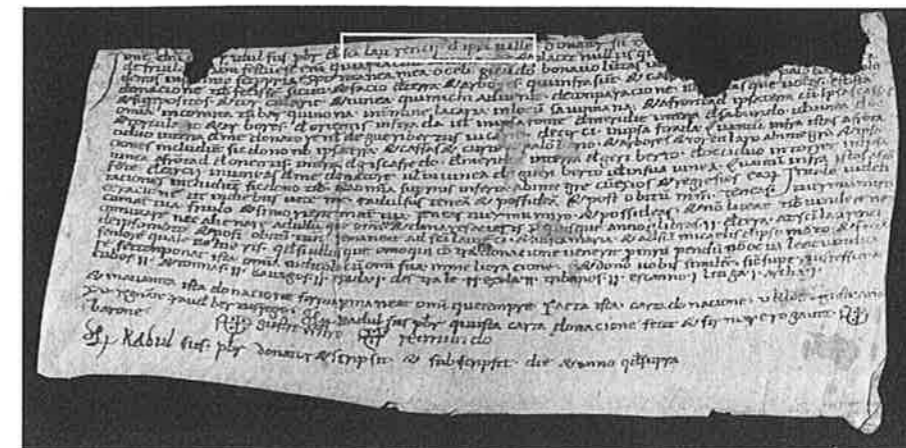
En major o menor grau, la geografia física d'un territori condiciona la seva història. Tal vegada, fins i tot, també el tarannà dels seus habitants. En el cas de Sant Llorenç Savall, a causa de la particular orografia de la vall del Ripoll, aquesta influència ha arribat a ser, en alguns aspectes, determinant. En primer lloc, i sobretot, perquè el relleu de la zona, força abrupte i amb escasses àrees susceptibles d'ésser conreades, ha "condemnat" des de sempre el nostre poble a un relatiu isolament i a una població baixa, si més no en comparació amb els pobles i ciutats de la plana del Vallès. També la climatologia local i els recursos hídrics, més aviat escassos, han participat d'aquesta diguem-ne "condemna". Contràriament, el mateix relleu accidentat ha propiciat que, a voltes, els entorns de Sant Llorenç Savall esdevinguessin el refugi ideal de bandolers, proscrius i, en general, fugitius de l'ordre

establert en aquell moment històric. Això no obstant, l'alta vall del Ripoll ha estat habitada per l'ésser humà des del Neolític, pel cap baix. Aquesta ocupació, fluctuant pel que fa

al nombre d'habitants, es mantingué fins l'Alta edat mitjana, moment en el qual apareixen els primers documents escrits que palesen la presència humana a la zona.

Detall del primer pergami conegut on apareix el nom de Sant Llorenç Savall, tal com mostra la imatge. El nom degué aparèixer per contraposició al de Sant Llorenç del Munt. D'aquesta manera es diferenciava la població, ubicada al fons de la vall, del monestir, enlairat al cim de la muntanya. Font: Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA, ORG, Pergami de Sant Llorenç del Munt núm. 57).

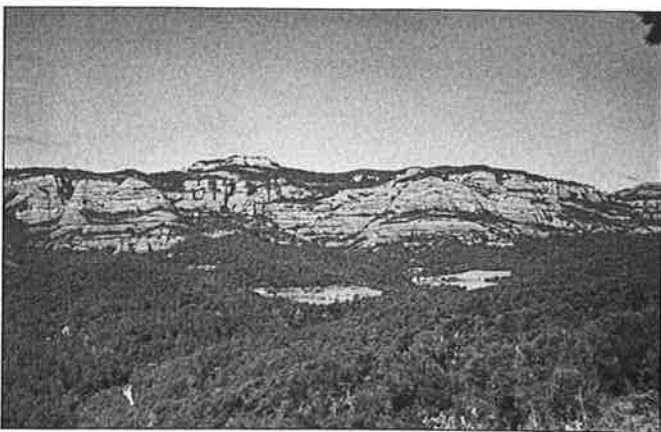

Per als historiadors, intentar reconstruir la fesomia d'un territori del passat a partir d'un grapat de documents no és tasca senzilla. La informació és escadussera i fragmentària, i extrapolar la informació d'un pergami a la totalitat d'una regió no deixa de ser un exercici de suposició. Tot i això, la documentació generada pel monestir de Sant Llorenç del Munt aporta un xic de llum a l'hora de discernir quin devia ser l'aspecte del nostre poble a principis de segle XI. Cal recordar que l'any 930, vuitanta anys abans de l'aparició del nom del poble, ja trobem documentada la vall del Ripoll. Aleshores la regió era coneguda amb el nom de Lacera, denominació que a partir del segle XI fou progressivament desplaçada per la de Sant Llorenç Savall, fins a desaparèixer del tot en encetar-se el segle XIII. En aquell document, l'original del qual malauradament no s'ha conservat, ja es fa esment de la presència de vinyes a la nostra contrada. En mitja dotzena de pergamins posteriors, majoritàriament vendes, continua apareixent la vinya com a conreu preponderant de l'alta vall del Ripoll, així com també l'existència de conreus de secà (cereals), arbres i terres ermes. El mateix document de l'any 1010, motiu de l'actual celebració del mil·lenari del nom del poble, esmenta unes terres amb arbres, cases i vinyes. A tall d'exemple, reproduïm un parell de transcripcions resumides de documents del segle XI que ofereixen una pinzellada de com devia ser el paisatge llorençà d'aquella llunyanca època:

Guifred, la seva esposa Tedvira, Joan i Sendred venen a Erme-mir unes cases, terres, vinyes, trilles, amb conreu i erm, arbres diversos, una font i aigua, situat al terme de Lacera, a la vall de Mur, per tres mancusos i a condició que n'hauran de pagar la tasca dels fruits al monestir de Sant Llorenç.¹

Guisand, sacerdot, i els seus fills Ponç, sacerdot, i Udaldar, per un deute de nou sous i quatre diners, empenyoren a Madeix i la seva esposa Gelsenda unes terres i vinyes, conreu i erm, arbres diversos i cases amb corts, situat tot al terme de Lacera, a la vall de Mur.²

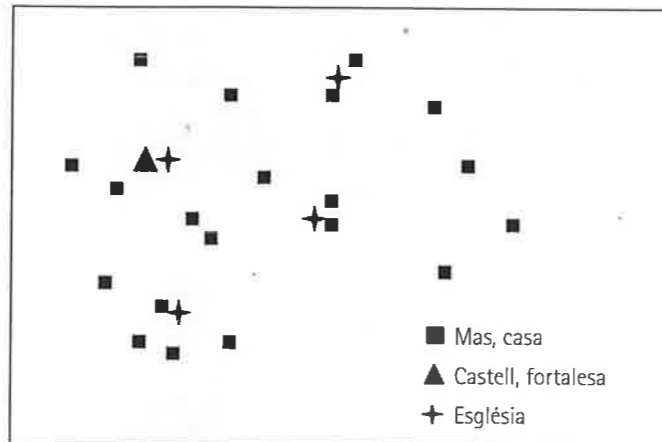
De tot plegat, podem deduir que, mil anys enrere, Sant Llorenç Savall estava constituït per un paisatge en mosaic, amb un poblament dispers en una munió de masies encerclades de camps, vinyes, boscos i erms, en un aiguabarreig que devia conferir al territori l'aparença d'un puzzle de tonalitats i colors diversos.

Mil anys enrere, el paisatge llorençà devia estar constituït per un entramat de mosaics de vegetació i camps de conreu, amb un poblament majoritàriament disseminat en masos, similar a l'actual aspecte de la vall de Mur.

UN POBLAMENT DISPERS

De la documentació comentada anteriorment es desprèn la conclusió que el poblament original del Sant Llorenç Savall del segle XI no es trobava pas concentrat en un nucli urbà ben definit, sinó que es distribuïa en un grapat de masos dispersos per l'alta vall del Ripoll. On actualment s'ubica el poble, devia alçar-se l'antiga església parroquial, encerclada tal vegada per un grapat d'habitatges, tres o quatre a tot estirar, que en anys posteriors acabaria constituint l'anomenada sagrera³. La sèrie de pergamins conservats d'aquella època és massa minsa com per poder fer una aproximació al nombre d'habitants que residien al poble. Cal anar fins al segle XIII, dos-cents anys més tard i en ple apogeu feudal, per tal d'obtenir informació suficient en aquest sentit. Aleshores el nombre de cases rondava la vuitantena, de manera que els llorençans i llorençanes devien ser prop de quatre-cents⁴. Cal pensar, per tant, que l'any 1010, amb el procés de feudalització encara en fase inicial, el nombre d'habitants del poble havia de ser força inferior, tal vegada per sota de les cent ànimes.

Esquema que reproduïx el model de poblament de Sant Llorenç Savall al segle XI. Els habitants vivien dispersos pel territori, en un grapat de masos que esquitxaven tota la vall del Ripoll. Les institucions eren representades pel castell de Pera i tres esglésies romàniques (a banda de Santa Maria del castell de Pera).

UN "POBLE" ESQUIFIT

A inicis del segle XI, doncs, encara no podem parlar de l'existència d'un nucli urbà definit a Sant Llorenç Savall. De fet, les primeres notícies clares de l'existència d'un petit nucli urbà són força tardanes. En un document de l'any 1343 es fa una petita descripció del que devia ser aleshores el "poble", esmentant l'existència d'un parell de carrers: el de la sagrera i el de la parròquia. Cal pensar, doncs, que a inicis del segle XI, quan les sagreres eren a les beceroles, el nostre "poble" només estava constituït per l'església de Sant Llorenç Savall i tal vegada un parell o tres de cases al seu entorn, entre elles la rectoria.

Pel que fa a l'església original, és del tot impossible precisar en quina data fou bastida. Al pergami de l'any 1010, ja es fa referència a l'existència d'un capellà i, per tant, d'un temple. Cal pensar, per tant, que l'església ja era dempeus. En anys successius la seva existència es fa evident a la documentació: l'any 1050, en el testament

d'un tal Fruiló, s'esmenta l'altar de Sant Climent de l'església de Sant Llorenç Savall i el seu cementiri, per al qual l'esmentat Fruiló deixa part dels seus béns⁵. Pocs anys més tard, el 1066, en un altre testament, Sendred Sunyer deixa un bou per tal de tirar endavant les obres del porxo de Sant Llorenç Savall⁶. Sembla evident, doncs, que l'església ja existia al segle XI. A partir del segle XII la documentació ja parla clarament de la parròquia de Sant Llorenç Savall i les donacions per a la millora i manteniment de l'església esdevenen abundants.

Quin aspecte devia tenir l'església primigènica del nostre poble? Malauradament no podem respondre a aquesta qüestió ja que l'edifici ha estat renovat de dalt a baix en successives i innumerables reformes. De ben segur que es tractava d'un edifici romànic, amb les característiques arquitectòniques pròpies de l'època, bastit al mateix indret on s'alça l'actual temple. A la part posterior de l'actual església, i integrats dins del parament de l'edifici modern, es poden observar alguns elements recuperats d'edificacions anteriors, com ara un parell de capitells que llueixen sengles ferradures esculpides (veure fotografia adjunta). A manca de cap estudi concret, no podem afirmar amb precisió l'època en què foren elaborades aquestes peces, però el seu estil arcaic sembla indicar un possible origen medieval.

Alguns fragments encastats al parament de la part posterior de l'actual església podrien correspondre a un temple anterior, tal vegada romànic. Fotografia: Albert Vicens.

TRES O QUATRE ESSLÉSIES ROMÀNIQUES

Al llarg dels segles X i XI, paral·lelament al procés de feudalització del territori, es bastiren gran quantitat d'esglésies i ermites a l'anomenada Catalunya Vella. Aquesta febrada religiosa es correspon amb l'expansió del cristianisme i les seves institucions, bàsicament parròquies i bisbats, al llarg i ample dels comtats de la Marca Hispànica. Al Sant Llorenç Savall de l'any 1010 un total de quatre esglésies, totes de factura romànica, s'alçaven a diversos punts de la contrada. A la ja comentada església parroquial de Sant Llorenç Savall, documentada des del 1010, cal afegir Sant Feliu de Vallcàrcara, Sant Pere de Mur i Santa Maria del Castell de Pera. La popular ermita de Sant Jaume de Vallverd, per altra banda, no seria

construïda fins les darreries del segle XII, prop de cent vuitanta anys més tard de l'època que ens ocupa.

La primera església documentada a Sant Llorenç Savall és Sant Feliu de Vallcàrcara, Sant Feliuet, com es coneix popularment. L'edifici fou bastit a mitjan segle X i esdevingué el nucli religiós que aglutinava tots els masos de l'antiga Lacera. La parròquia de Sant Feliu depenia del bisbat de Vic i mantingué la seva categoria fins al segle XVI, moment en el qual esdevingué sufragània de Sant Llorenç Savall. L'edifici n'ha vist de tots colors i ha patit múltiples modificacions en el decurs de la seva dilatada existència, la més significativa de les quals tingué lloc al segle XVIII. Està constituït per una sola nau amb capelles adossades formant creuer i un absis principal a llevant. Aquest absis encara llueix els pilars adossats (lesenes) que, al temple romànic original, devien estar culminats per sengles arcs llombards. Una reforma posterior que va aixecar la volta de l'edifici i realçar l'absis va decapitar-los. La porta original s'obria, com era habitual en moltes esglésies romàniques, a ponent. Actualment, aquesta porta resta tapiada i l'accés actual, obert posteriorment, es situa a migdia. Els darrers desperfectes seriosos els patí l'any 1936, en iniciar-se la Guerra Civil, quan el temple fou saquejat i la imatge que s'hi venerava, la Mare de Déu de l'Ajuda, desaparegué. Posteriorment l'església fou restaurada i l'any 1954 s'hi col·locà una nova imatge.

Sant Feliu de Vallcàrcara. Fotografia: Albert Vicens

A la vall de Mur, just al damunt i a poca distància de la masia del Dalmau, s'alça la menuda ermita romànica de Sant Pere de Mur, coneguda també com Sant Pere del Dalmau. Tot i que fou consagrada pel bisbe de Barcelona l'any 1101⁷, sabem del cert que ja existia uns quants anys abans. El seu estil constructiu, pràcticament calcat al del monestir de Sant Llorenç del Munt, fa pensar que fou bastida a la mateixa època, a la segona meitat del segle XI. És possible, doncs, que encara no existís l'any 1010, efemèride de l'actual mil·lenari. Fins al final de l'edat mitjana, Sant Pere de Mur exercí el paper de parròquia que aglutinava la munió de masos que esquitxaven la vall de Mur, aleshores profusament habitada. Fou amb la crisi dels segles XIV i XV quan perdé les seves atribucions, absorbida per la parròquia de Sant Llorenç Savall. La seva planta rectangular,

orientada segons la línia est-oest, la volta de canó que cobreix la nau i les antigues portes tapiades en són els elements romànics més remarcables.

L'església romànica de Sant Pere de Mur. Fotografia: Albert Vicens.

La darrera església que guarnia el paisatge llorençà del segle XI era Santa Maria del Castell de Pera. A manca de documentació concreta sobre la data de la seva construcció, tot indica que és contemporània del castell, dins del parament del qual està integrada. Actualment només se'n conserva el mur perimetral, de planta rectangular amb un absis a llevant.

Santa Maria del Castell de Pera. Detall de l'absis. Fotografia: Albert Vicens.

LES INSTITUCIONS

UN CASTELL I DUES "FORTALESES"

L'any 1010, a Sant Llorenç Savall, el poder feudal basculava entre dues institucions ben arrelades al territori: el castell de Pera i el monestir de Sant Llorenç del Munt.

Des del capdamunt de la seva talaia, els senyors del castell roquer de Pera controlaven la pràctica totalitat de l'alta vall del Ripoll. La majoria de terres i masos eren sota el seu jou, fent frontera amb els dominis del castell de Granera vers el nord, els del castell de Gallifa vers llevant, els del castell de Mura a ponent i els del monestir de Sant Llorenç del Munt al sud. La presència del castell es va veure reforçada amb la construcció, al llarg del segle XI, de dues forteses secundàries, vinculades sempre al primer, que permetien abastar la totalitat del territori i controlar efectivament la seva població. Per una banda, el "castell" de Rocamur, enlairat al cim de l'agulla rocosa del mateix nom i que controlava la vall d'Horta vers el nord i la vall de Mur vers el sud. Per l'altra, la torrota de la Roca, estratègicament situada al cim d'un turó que ofereix excel·lents vistes sobre el Ripoll. Habitualment ambdues forteses secundàries pertanyien al senyor del castell de Pera o, si més no, a un noble que es jurava vassall d'aquest. Tal com han posat de manifest algunes troballes arqueològiques, la comunicació entre les tres posicions es realitzava, presumiblement, mitjançant fogueres.

La presència de tres forteses en una àrea relativament petita posa en evidència la necessitat imperiosa de dominar visualment tots els racons del territori. Allí on no arribava l'ull del senyor, però,

Bastit al segle X, el castell de Pera dominava la majoria de masos de l'alta vall del Ripoll. El dibuix d'en Quelot intenta reproduir el possible aspecte que tenia la fortalesa a les darreries del segle XIII, època del seu màxim esplendor.

arribava el del batlle, el seu delegat i representant a la població, habitualment encarregat de dur a terme els cobraments. El paper d'aquest controvertit personatge solia recaure en algun pagès benestant de la contrada, afegint un clar element de diferenciació social dins la pagesia local.

Mentre els llorençans intentaven guanyar-se la vida amb la seva suor, al castell de Pera els senyors s'anaven succeint. Sabem ben poca cosa dels primers feudataris del castell. L'any 998 la fortalesa

LA TORROTA DE LA ROCA

Enlairades al capdamunt d'una carena que s'eleva a llevant de la masia de la Roca, a l'entrada de la vall d'Horta, es localitzen les restes del que fou una torre de guaita medieval, popularment coneguda amb el nom de torrota de la Roca. La primera referència escrita d'aquesta fortificació es remunta al segle XI (1087), moment en el qual era coneguda com a torre de Lacera. Actualment les seves ruïnes estan molt malmeses i tan sols resta dempeus un mur d'uns tres metres d'alçària. Així i tot, encara es pot endevinar la seva planta quadrada. Tal com passà amb bona part de les construccions medievals d'arreu del país, les seves pedres foren escampades i reutilitzades per tal de construir marges de pedra seca a les terrasses dels camps de conreu.

L'existència de la torrota de la Roca va molt lligada a la construcció del castell de Pera. Tot sembla indicar que, essent el castell el nucli central del poder senyorial de la zona, la torrota fou dissenyada com una construcció secundària que depenia d'aquell. Així, el senyor del castell de Pera també era habitualment propietari de la torre. Una situació semblant era la del castell de Rocamur, enlairat al capdamunt de l'agulla del mateix nom.

La funció de la torrota era, doncs, purament de vigilància. Això és fàcilment comprensible tenint en compte la dilatada panoràmica que ofereix la seva ubicació, mostrant un excel·lent camp de visió sobre el Ripoll i l'entrada de la vall d'Horta, indrets que no són visibles des del castell de Pera.

La comunicació entre la torre i el castell es realitzava presumiblement mitjançant fogueres. De fet, a una vintena de metres de les ruïnes de la torrota, vers el nord, es localitzen les restes d'una petita torre semicircular al peu de la qual es conserva una gran pedra excavada en forma còncava on devia amuntegar-se la llenya que cremava amb aquesta finalitat.

En encetar-se el segle XIV, coincidint amb l'inici de la crisi del final de l'edat mitjana, la torrota de la Roca perdé definitivament les seves atribucions defensives i de control. Aleshores fou reconvertida en mas i ocupada per una família de pagesos sota el domini del senyor del castell. L'edifici fou definitivament abandonat al segle XV, entrant ràpidament en un procés de degradació.

era probablement sota el domini de Godemar Donnuç, el qual encara ostentaria el càrrec l'any 1010. Aquest és el primer senyor del castell de Pera conegut, així com l'iniciador d'una saga, els Donnuç (o Bonnuç, segons la documentació), que mantindria el control de la fortalesa durant tot el segle XI. De la documentació es desprèn que els Donnuç eren una saga de militars que participaren en diverses campanyes bèl·liques, a Osona i al Bages concretament.

A Godemar el succeí el seu fill Udalguer Donnuç, que fou veguer dels comtes de Barcelona, a més de jutge i sacerdot. Devia tractar-se d'una persona il·lustrada i, alhora, amb certa influència a la cort

comtal. A la seva mort el castell passà al seu germà Gerbert Donnuç i al cavaller Amat Ulderich. Anys més tard, els fills d'ambdós, Bernat Amat i Nèvia Donnuç, units en matrimoni, posseïren el castell. Corria aleshores l'any 1065. Sembla ser que la parella no tingué fills i la fortalesa passà, anys més tard, a mans del germà de Bernat, en Ramon Amat. La vinculació entre els Donnuç i els Amat continuà. Així, Berenguer Donnuç apareix juntament amb Ramon Amat, senyor del castell de Pera, el vuit de gener de 1088 com a part litigant en un judici contra els homes de Mata de Pere i de Marcians sobre unes rouedes talades al Montcau⁹.

UN MONESTIR

A un grapat de quilòmetres al sud del castell de Pera, enlairat al cim de la Mola, s'alçava l'altre poder feudal de Sant Llorenç Savall: el monestir de Sant Llorenç del Munt. Tot i que els abats estaven evidentment vinculats a l'església, el seu paper al territori era anàleg al de qualsevol senyor feudal laic, exercint el domini directe sobre les terres que posseïa i cobrant els corresponents censos. El monestir de Sant Llorenç del Munt posseïa terres en abundor al Vallès i, fins i tot, altres comarques. A Sant Llorenç Savall exercia el seu domini sobre tots els masos de la vall de Mur, aleshores profusament habitada, i sobre una part de la vall Horta, que esdevingué la frontera natural entre el monestir i el castell de Pera. Ambdós poders es veieren sovint enfrontats per disputes territorials, especialment a partir del segle XIII.

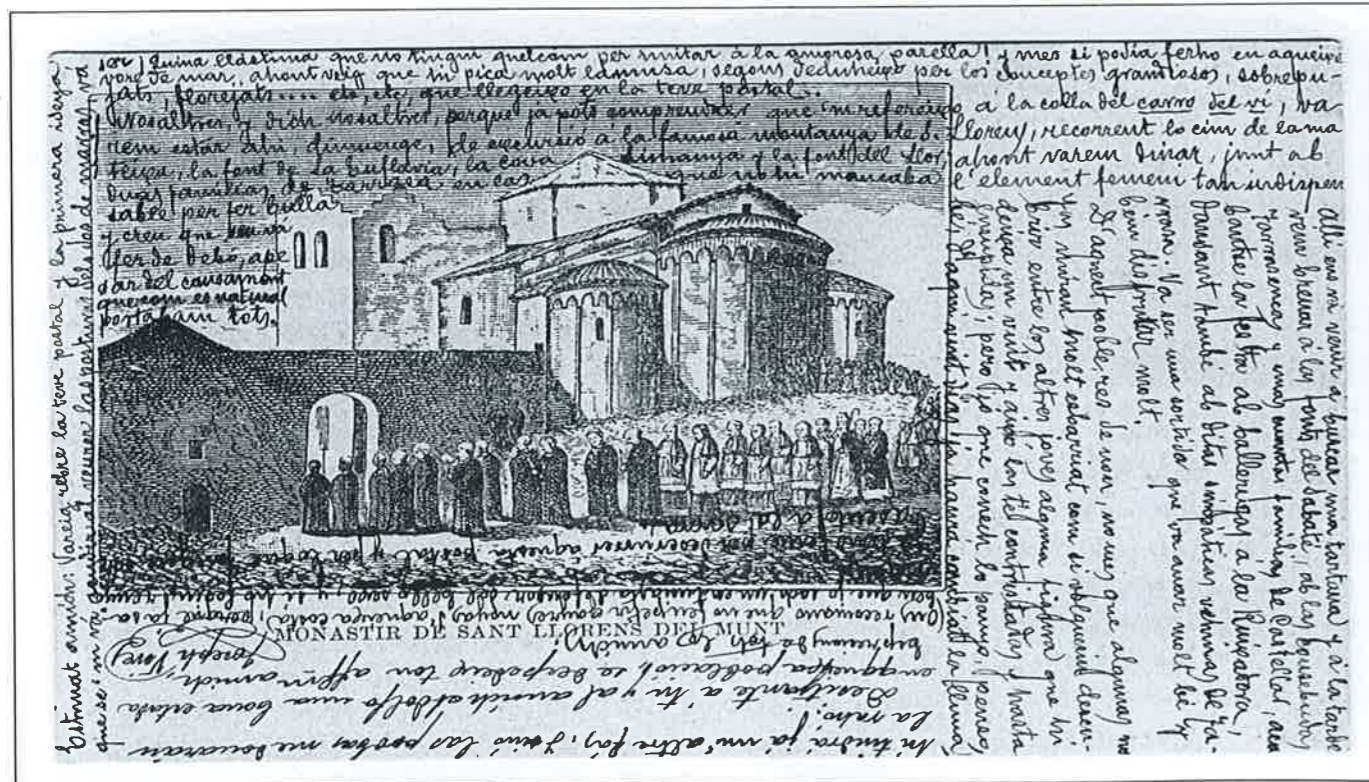
Les primeres referències documentals de l'existència del monestir es remunten a l'any 947°. Tot i això, les diverses campanyes arqueològiques realitzades al cim de la Mola han tret a la llum vestigis anteriors, corresponents a època romana i àdhuc del període íber. Tot fa pensar, doncs, que en aquell indret ja existia algun tipus de temple des d'èpoques pretèrites.

Al llarg de la segona meitat del segle X, Sant Llorenç del Munt anà prenent importància i les donacions de terres i béns per part de particulars esdevingueren freqüents. L'any 975, el comte de Barcelona, Borrell II, va vendre el temple al monestir de Sant Cugat. Sant Llorenç del Munt es mantingué lligat a aquest fins l'any 1013, moment en què obtingué la independència econòmica i esdevingué un monestir autònom amb comunitat i abat propis. Curiosament, l'any 1010, motiu de celebració del mil·lenari del nom del nostre poble, Sant Llorenç del Munt era a punt d'esdevenir independent.

El monestir benedictí de Sant Llorenç del Munt, enlairat al cim de la Mola. Fotografia: Albert Vicens.

L'any 1010, doncs, el monestir devia estar regentat per un prior subordinat a les ordres de l'abat de Sant Cugat del Vallès. El primer abat conegut de Sant Llorenç del Munt fou Borrell (1018) a qui succeiria Odeguer (1020) i un tal Bonuci (1021). Aquest darrer havia de ser forçosament un membre de la saga dels Donnuç, senyors del castell de Pera, de qui ja hem parlat més amunt. Aquesta connexió entre el poder laic, representat pel castell, i el religiós, encarnat pel monestir, fou habitual durant tota l'edat mitjana, posant de manifest la convergència d'interessos, especialment econòmics, entre ambdues institucions. Al llarg dels segles XI al XIV era habitual que alguns nobles laics, senyors del castell de Pera o familiars d'aquests, es vestissin amb l'hàbit de monjo per ingressar a la comunitat de Sant Llorenç del Munt.

Fragment de postal que representa la consagració de l'església de Sant Llorenç del Munt l'any 1064. La imatge reproduïx la pintura de gran format que realitzà Enric d'Ogni amb motiu de la restauració del monestir impulsada per Antoni Vergès i Mirassó durant els anys 1868-1871.

A partir d'aquest moment el monestir inicià un fort desenvolupament que assoliria el seu punt màxim durant el període d'Odeguer. Aquest abat regentà el cenobi durant més de quaranta anys (1029-1071), incrementant notablement el seu patrimoni i impulsant la construcció del temple romànic que tots coneixem avui dia. Aquest període d'auge culminaria amb la consagració de l'església de Sant Llorenç del Munt l'any 1064.

Tot i que la comunitat de religiosos que habità Sant Llorenç del

Munt mai arribà a ser molt nombrosa (no més d'una dotzena de monjos), la seva tasca fou fonamental de cara al coneixement de la història medieval del Vallès. En una època en què l'escriptura quedava circumscribida a l'àmbit religiós, l'existència de monjos escriptors al monestir ens ha deixat una valuosíssima documentació d'aquell període. Fou un monjo del monestir de Sant Llorenç del Munt qui redactà el pergami on s'esmenta per primer cop, l'any 1010, el nom de Sant Llorenç Savall.

ELS PERSONATGES

ELS NOBLES

Com a la resta de territori de l'anomenada Catalunya Vella, al segle XI a Sant Llorenç Savall el règim feudal estava en plena expansió. Les propietats pageses que, anys enrere, s'havien consolidat mitjançant l'aprisió¹, estaven en vies de desaparèixer, engolides pels nous poders feudals. Els senyors de l'alta vall del Ripoll, laics o eclesiàstics, esdevien progressivament amos i senyors de la totalitat del territori establint les condicions de treball dels llorençans.

Un dels trets distintius del feudalisme fou la creació i expansió (especialment a partir de l'any 1060) dels anomenats pactes feudals o contractes feudovassallàtics que s'establiren entre els diferents graons de l'escala social de la noblesa. Aquests contractes comportaven la cessió d'un feu, és a dir un bé material, per part del senyor a un fidel vassall. Habitualment aquest feu consistia en una terra amb les seves rendes corresponents. A canvi, el vassall jurava fidelitat al senyor i es comprometia a col·laborar amb ell en tasques de govern, administració de justícia i, si calia, en la prestació de serveis militars a les seves ordres. Els actes d'homenatge i jurament de fidelitat comportaven un cerimonial públic en el qual ambdues parts, senyor i vassall, unien les seves mans en un gest que representava el lliurament del vassall al seu nou amo i senyor. Tot seguit es segellava el pacte amb un petó i amb el jurament del vassall sobre els Evangelis que seria fidel al seu senyor.

A la cúspide de la piràmide del poder hi havia el comte. A l'època i espai que ens ocupa (Sant Llorenç Savall pertanyia al comtat de Barcelona), aquest personatge era encarnat per en Ramon Borrell II, comte de Barcelona, Girona i Osona, el qual ostentà el càrrec fins el 1017. A manca de documentació que ho corrobori, tot fa pensar que els senyors del castell de Pera, la saga dels Donnuç, eren vassalls de Ramon Borrell II, pel qual tenien el feu de l'esmentat castell.

Habitualment, els senyors devien residir al castell de Pera, en companyia d'un grapat de cavallers i algun criat, no més de vuit o deu persones a tot estirar. La vida a la fortalesa devia ser força austera, però sens dubte molt més còmoda que la dels pagesos de la contrada. Amb el decurs del temps, especialment a partir del segle XIV, els senyors tendiren a instal·lar-se en alguna població de la plana, delegant al batlle el poder i pujant, només de tant en tant, a Sant Llorenç Savall.

Representació de la cerimònia pública d'homenatge i fidelitat per part d'un vassall a un senyor feudal. Miniatura del "Liber feudorum maior" (Arxiu de la Corona d'Aragó).

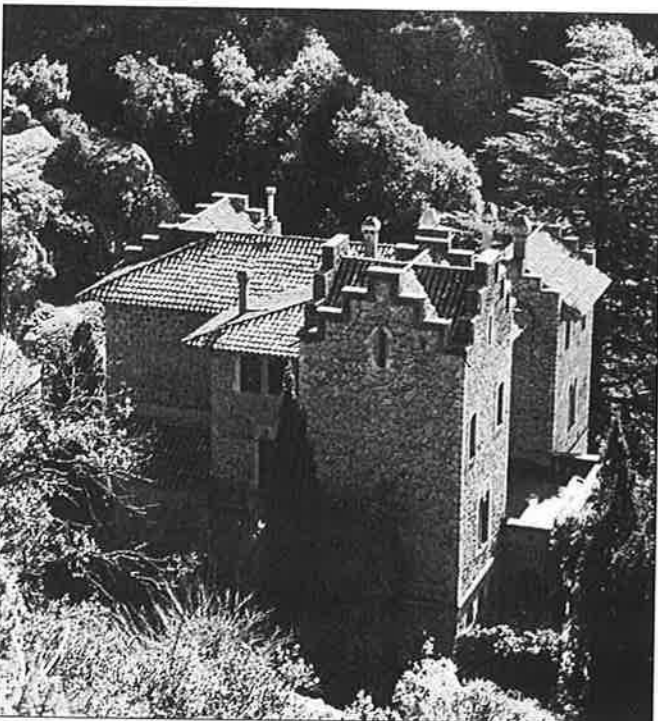
ELS MONJOS

Ja hem comentat més amunt que, tot i estar sota l'empara de l'església cristiana, els monjos benedictins del monestir de Sant Llorenç del Munt, encapçalats pel seu abat, jugaven un paper idèntic al de qualsevol senyor feudal laic, cobrant els censos pertinents als pagesos que tenien sota el seu domini. De fet, al llarg del segle XI el monestir acaparà cada vegada més terres i masos gràcies, sobretot, a les donacions de particulars. Per fer-nos una idea de la importància d'aquestes donacions n'hi ha prou amb dir que més de la meitat de la documentació generada pel monestir del Munt durant tot el segle XI correspon a cessions materials de particulars al temple benedictí.

De manera similar a com passava en els pactes feudovassallàtics que hem comentat anteriorment, el comte de Barcelona va fer donació de diverses propietats al monestir de Sant Llorenç del Munt, per bé que en aquest cas no es realitzava cap acte públic d'homenatge ni s'exigia, evidentment, que els religiosos participessin en campanyes militars. L'any 1013, moment en què Sant Llorenç del Munt esdevé independent de Sant Cugat, el comte de Barcelona, Ramon Borrell II, i la seva esposa Ermessenda donen al monestir els aïlls (propietat lliure d'impostos) de Matadepera i de la vall de Mur, així com l'església de Sant Esteve (actual can Pobla) i els drets sobre un molí de Castellar¹². Anys més tard, el 1039, la comtessa Ermessenda i el seu nét i aleshores comte de Barcelona, Ramon Berenguer I, donen al monestir diverses propietats ubicades a Ullastrell, Castellar, Lacera (Sant Llorenç Savall), Sentmenat i Rubí, així com el dret de cobrar diversos censos¹³.

Tot i la puixança econòmica de Sant Llorenç del Munt, la vida que portaven els monjos no devia ser especialment idíl·lica. L'aïllament del monestir i les magres terres de conreu que l'encerclaven no convidaven massa a la premissa benedictina del "ora et labora". Tant és així que, a voltes, l'abat del monestir s'instal·lava a viure durant llargues temporades a can Pobla, al peu de la muntanya, on la vida era més fàcil i, per damunt de tot, més còmoda. A tall d'anècdota, val la pena comentar que l'any 1228, quan el bisbe s'apropà a la muntanya a fi i efecte de visitar el monestir, es trobà que l'abat vivia còmodament instal·lat en una casa de l'esmentat can Pobla. Sembla ser que la recriminació fou superba i, d'aleshores ençà, es prohibí a tots els monjos apartar-se del cim de la Mola sense un permís exprés de l'abat. Ignorem, això sí, qui era l'encarregat de vetllar perquè el propi abat acomplís la normativa.

Tot i les dures condicions de vida al monestir, sovintejaven els ingressos a l'orde, especialment entre la noblesa de la regió, tal com ja hem vist anteriorment.

Can Pobla, a Matadepera, es convertí en la major temptació dels monjos de Sant Llorenç del Munt. Fotografia: Albert Vicens.

EL CAPELLÀ

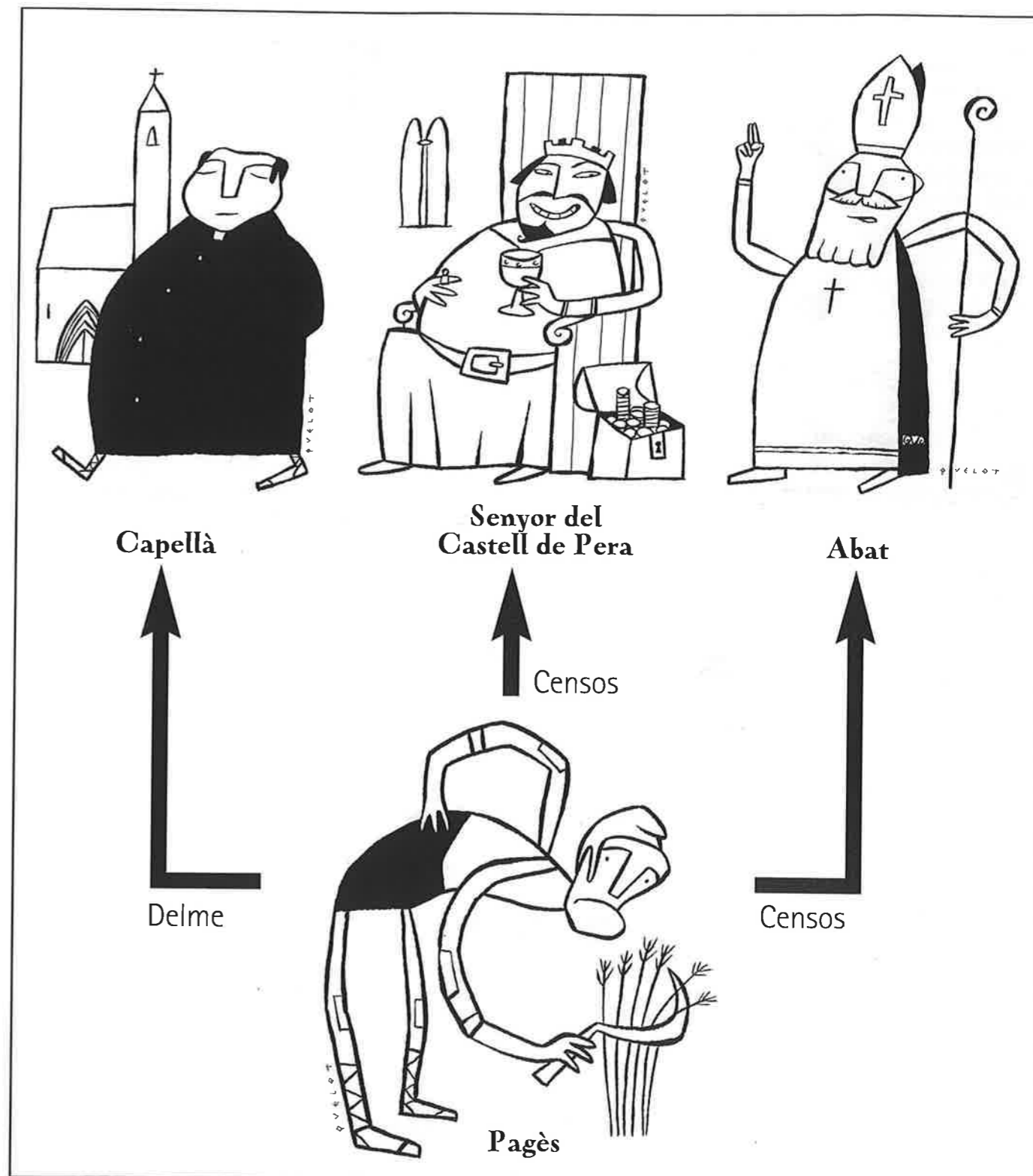
A partir de l'any 900, les parròquies es van instaurar en el camp català. El seu naixement significà la creació d'uns lligams de dependència entre una església i un territori format pel conjunt de masos i els seus habitants. Aquests, a canvi de rebre els serveis religiosos dels clergues, havien de pagar els delmes (corresponent a la desena part de la collita) i altres drets parroquials.

Tenim ben poca informació dels capellans que regentaren les diverses parròquies de l'actual Sant Llorenç Savall al segle XI. Destaca, ja l'any 956, la presència d'un tal Argemir, prevere de no sabem quina parròquia de Lacera. En el document de l'any 1010 s'esmenta Radulf com a prevere de la parròquia de Sant Llorenç Savall. Aquest personatge el trobem documentat en anys anteriors (998) i posteriors (1018). Tot fa suposar, per tant, que exercí el seu càrrec durant un període força dilatat i que, presumiblement, la parròquia de Sant Llorenç Savall ja existia a les darreries del segle X. Altres capellans de la contrada foren Esperan (1047 i 1050), Bonfill (1020 i 1050) i Guisand (1064). Aquest darrer té especial significació ja que tingué, com a mínim, dos fills: Ponç (també capellà) i Udaldard. En aquells temps, doncs, l'exercici del sacerdoci no estava encara vinculat al celibat.

Els capellans residien habitualment en una casa annexa a l'església (posteriorment coneguda com rectoria) i sobrevivien mercès a les donacions i, especialment, al cobrament del delme a tots els habitants de la seva parròquia.

ELS PAGESOS

Durant l'època feudal, la propietat de la terra era dividida entre el domini directe (propietat exclusiva del senyor, laic o eclesiàstic) i el domini útil (propietat del pagès atorgada pel senyor). Per tal de poder treballar la terra i viure a la masia corresponent, el pagès es veia obligat a satisfer determinats censos consistents habitualment en una part de la producció i/o una quantitat en diners i en alguns treballs a la terra que el senyor es reservava per a ell mateix. Per adonar-nos de la càrrega que suposaven els censos per al pagès, val la pena transcriure un fragment de l'establiment que, l'any 1282, redactà l'abat del monestir de Sant Llorenç del Munt a favor de Guillem, pagès de Torrents, una masia de la vall de Mur desapareguda des del segle XV: "...donarà per Nadal una perna de cansalada, i per cens del mas un parell de gallines, dos jornals de cavar, dues joves, una de llaurar i una de batre, un jornal de femar i un de llenyar, tres ous per Pasqua, dos formatges al mes de maig, una quartera de blat per Sant Pere i Sant Feliu d'agost. De les terres que són parròquia del monestir pagarà la tasca, el delme i la primícia. De les terres que són parròquia de Sant Llorenç Savall pagarà només la tasca..."¹⁴. Com podem veure, doncs, la càrrega era prou onerosa, especialment en productes obtinguts de la terra i del bestiar. Tanmateix, en el decurs dels anys, els censos en espècies foren progressivament desplaçats pel simple pagament en diner, molt més segur per al senyor ja que s'assegurava el cobrament independentment de l'èxit incert de la collita. Tot i així, el costum de lliurar algun aliment al senyor en dates assenyalades es mantingué en alguns casos fins al segle XIX com a símbol de reconeixement de l'autoritat feudal.

El pagès es veia obligat a satisfer censos de diversa índole, alguns d'ells destinats al senyor del castell de Pera o a l'abat del monestir de Sant Llorenç del Munt i d'altres al capellà de la parròquia corresponent. El resultat de tot plegat era la penúria econòmica de les famílies pageses. Il·lustracions d'en Quelot.

A banda dels censos derivats del domini útil de la terra, el pagès es veia obligat a pagar un nombre prou important d'impostos, com ara el delme, la primícia i la tasca¹⁵. Per reblar el clau, també havia de satisfer una quantitat per a poder utilitzar la ferreria o els molins, infraestructures que posseïa el senyor en monopoli i que foren motiu de disputa a Sant Llorenç Savall.

De tot el que hem explicat més amunt es desprèn que la vida del pagès no era gens fàcil (veure representació il·lustrada per en Quelot). Això no obstant, la pressió dels senyors damunt la pagesia encara no havia assolit el seu punt àlgid. Serà al segle XV quan aquesta opressió arribi al seu màxim exponent amb l'adscripció del pagès a la terra que conrea i la generalització dels anomenats mals usos.

Des del punt de vista econòmic, el segle XI és un període d'expansió, amb una agricultura extensiva que assoliria els nivells màxims de producció al segle XIII. Tot i que encara existien alguns pagesos propietaris de terres, aquests cada vegada esdevindran més escassos, engolits per l'emergent poder feudal del castell de Pera i el monestir de Sant Llorenç del Munt. Les tècniques de conreu eren força rudimentàries, amb eines d'herència romana i sistemes de rotació biennal. La importància de les terres en guaret i els animals per a femar era cabdal. El cultiu predominant devia ser la vinya i el cereal. En el decurs dels anys, la creixent població comportà que progressivament anés minvant la superfície de les unitats d'explotació agrària, tendència que es veié frenada amb la consolidació de la figura de l'hereu i el seu paper en el manteniment del patrimoni

familiar i, de retruc, en l'aportació contínua d'una població (els fills segons i successius de les famílies) que sovint anaven a viure a la sagrera del poble, especialment a partir del segle XIII.

Els pagesos vivien en cases modestes que no tenien res a veure amb la fesomia de les masies que coneixem avui dia. D'aquells masos originals no en resta cap vestigi però, per analogia amb altres indrets de la Catalunya Vella, cal pensar en edificis d'una sola planta (màxim dues) amb parets de pedra de factura tosca o, fins i tot amb parets de tàpia. Era comú que l'espai fos parcialment compartit entre les persones i el bestiar. La vida pagesa, doncs, no era senzilla.

Albert Vicens i Llauredó

NOTES:

- 1 Març de 1052. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA 164). Transcripció de Pere Puig i Ustrell (Diplomatari de Sant Llorenç del Munt. Fundació Noguera).
- 2 Desembre de 1064. Biblioteca de Londres (BL 62.652). Transcripció de Pere Puig i Ustrell (Diplomatari de Sant Llorenç del Munt. Fundació Noguera).
- 3 Les sagreres, anomenades també sacràries o cellàries, eren uns espais de pau més o menys circulars (d'un radi de trenta passes) al voltant dels temples, delimitats pels bisbes en el moment de la seva consagració. La immunitat territorial d'aquests espais es concentrava en el dret d'asil eclesiàstic. Els pagesos van aprofitar aquest espai de seguretat per construir-hi magatzems on guardar les collites i les eines, i a poc a poc hi van construir cases fomentant l'hàbitat concentrat.
- 4 Considerant 4,5 habitants per llar.
- 5 Pere Puig i Ustrell: *Diplomatari del monestir de Sant Llorenç del Munt*.
- 6 Arxiu de la Corona d'Aragó: Arxiu dels Sentmenat (AS-0.288).
- 7 Antoni Ferrando i Roig: *El monestir de Sant Llorenç del Munt i les seves possessions*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.
- 8 No sabem del cert si l'any 1010 ja existien ambdues fortificacions, car la primera referència documental de la torrota de la Roca data del 1087 i la de Rocamur del 1157.
- 9 Arxiu de la Corona d'Aragó. ORM (Pergamins de Sant Llorenç del Munt).
- 10 Antoni Ferrando i Roig: *El monestir de Sant Llorenç del Munt i les seves possessions*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.
- 11 També anomenat dret del primer ocupant. Consistia en el dret d'apropiació d'una terra erma quan havia estat ocupada i explotada durant trenta anys sense interrupció.
- 12 Arxiu de la Corona d'Aragó. ORM (Pergamins de Sant Llorenç del Munt).
- 13 Arxiu de la Corona d'Aragó. ORM (Pergamins de Sant Llorenç del Munt).
- 14 Arxiu de la Corona d'Aragó. ORM (Pergamins de Sant Llorenç del Munt).
- 15 El delme corresponia a una desena part de la collita, la primícia a la meitat del delme i la tasca a l'onzena part de la collita, aproximadament.

L'any mil

Sant Llorenç Savall mil anys enrera

Ara fa mil anys els nostres avantpassats es vivien del conreu de la terra. Una terra aloera, ja repoblada, que pertanyia al Comtat de Barcelona, però que patia encara les incursions de l'emir de Còrdova, al límit nord del vast territori d'Al Andalus. Catalunya formalment encara no havia nascut com a país, tot i que els Comtes catalans eren cada vegada més autònoms dels francs que havien creat la Marca Hispanica, i també l'església catalana es desvinculava de la dependència de Narbona.

En aquest context incert, el territori de Llassera, amb un poblament disseminat en masos que compta amb parròquia i amb el Castell de Pera, passa a anomenar-se per primera vegada l'any 1010 com a Sant Llorenç Sa vall, en contraposició a la creació del monestir de Sant Llorenç del Munt, al cim de La Mola. Aquest és el context prefeudal del qual ara en commemorem el Mil·lenari.

Catalunya en construcció

Gràcies a la conquesta franca iniciada per Carlemany i seguida, a cavall dels segles VIII i IX, per l'exèrcit de Lluís el Pietós, aliat amb la població local hispano-goda, amb l'intent de constituir una Marca, és a dir un districte fronterer franc per a protegir-se de l'expansió d'Al Andalus, l'actual Catalunya, -"Afrany" com l'anomenaren els àrabs-, començava a prendre cos, entorn de l'any mil.

El Vallès quedà perjudicat pel pas pel seu corredor natural d'expedicions sarraïnes contra els comtats catalans, amb la conquesta del castell de Terrassa l'any 856, i l'atac contra la ciutat de Barcelona de l'any 912, fets que produïren un retrocés en el poblament de la plana vallesana, molt castigada per les ràtzies, i una major concentració de població en indrets més protegits de la serralada prelitoral, com ho és Sant Llorenç Savall.

El fet és que la Marca Hispànica, producte de la conquesta franca com a frontera de l'imperi Carolingi, quedà establerta per una línia formada pels rius Llobregat, Cardener i Segre, i per la conca de Tremp. Al sud d'aquesta línia, la resta de l'actual territori català quedava sotmès a l'autoritat de l'emir de Còrdova.

Dinars d'or andalusins, dits mancusos, que circulaven per Catalunya a cavall dels segles X i XI.

A la mort del rei franc Lluís el Tartamut, s'encetà una crisi sucesòria, que permeté als comtes catalans iniciar el camí de l'emancipació dels francs. Fou amb el comte Guifré I dit "el Pilós", el qual governà alhora els comtats d'Urgell, Cerdanya, Barcelona, Girona i Osona. Els fills de Guifré el Pilós organitzaren la repoblació de la Catalunya central, amb gent procedent del Pirineu, que llavors era superpoblat, i crearen el comtat d'Osona i del Bisbat de Vic.

L'expansió del Comtat de Barcelona es va fer vers el sud-oest a través del Penedès i del camp de Tarragona. Però malgrat que el comte Borrell II (948-992) establí relacions diplomàtiques amb el Califat de Còrdova, no pogué impedir que una ràtzia dirigida per Al-Mansur, l'any 985, aconseguís saquejar la ciutat de Barcelona. Aquesta desfeta es superaria ben aviat, i a les primeries del segle XI, el comte Ramon Borrell (992-1017), en un període de desenvolupament econòmic marcat per l'arribada d'or d'Al-Andalus i, alhora, per la descomposició del Califat de Còrdova, consolidà la repoblació del Penedès i establí la nova frontera de la Marca a la Conca de Barberà i el Camp de Tarragona. Encara però, una ràtzia d'Abdalmelic, destruï, l'any 1003, Manresa.

L'església catalana

De la mateixa forma que els comtes catalans s'emanciparen de la dependència del reialme franc, l'església catalana assolí independitzar-se de l'arquebisbat de Narbona. La ciutat de Tarragona, ja abans de ser conquerida als sarraïns, fou erigida pel Papa

en seu metropolitana, i aglutinà els bisbats de Barcelona, Girona, Vic, Urgell i Elna, els quals, al seu torn, aglutinaven les parròquies de tot el territori de l'anomenada Catalunya Vella. Els rectors de les parròquies rebien el delme o impost dominical consistent en una dècima part dels fruits recol·lectats per la pagesia. A banda del clergat regular, les ordes religioses disposaren de nombroses propietats territorials, regides de manera similar als feus dels senyors. Les ordes contribuïren des dels monestirs a recopilar i copiar documents escrits, especialment els monjos de l'orde de Sant Benet -els benedictins- instal·lats a Sant Cugat del Vallès i a Sant Llorenç del Munt d'ençà de l'any 1014.

La societat pagesa

Fins al progressiu establiment del feudalisme com a sistema hegemònic, l'any mil correspon a un període en el qual l'acció militar i l'esforç colonitzador marcaren la societat cristiana de la Marca Hispànica. Encara no havia aparegut el feu privat, i el fisc era en mans de les autoritats públiques. En aquest període pre-feudal els pagesos

Tasques de recolecció en la Bíblia de Ripoll o de Farfa de primers segle XI

Detall de pintura mural de Sant Quirze de Pedret, segle X.

s'alliberaren del treball esclavista de l'antèrior període visgot. Després, ja entrat el segle XII, el concepte de propietat es descomposà, es disgregà l'autoritat pública i es desenvolupà l'arbitrarietat dels poderosos, davant un poble menut que cercava protectors, i que portà al vassallatge.

El feudalisme que naixeria d'aquests factors suposaria la reorganització dels poderosos per delimitar els seus territoris, i establir una nova forma d'explotació. En aquest context prefeudal el pagès esdevingué també militar, aportant forçosament molts dels seus homes a la conquesta i la colonització dels nous territoris. La població de la Marca era formada per pagesos de condició jurídica lliure, anomenats aloers, per ser els propietaris de les seves terres, tot i que aquestes eren petites propietats -els alocs- que amb prou feines produïen el necessari per a alimentar a la família, però que alhora, resultaren indispensables per a garantir la seva llibertat.

La repoblació del territori conquerit es feia mitjançant l'aprisió, es a dir, l'ocupació de la terra erma o boscosa mitjançant la tala dels arbres i l'arrabassament de les garrigues, cremant-ne el brançatge i escampant les cendres com a adob. Aquesta nova terra guanyada al bosc, al cap de trenta anys de ser conreada, passava a ser propietat del pagès per concessió directa del Comte-Rei. L'aprisió, fou en principi, una tasca i una propietat col·lectiva, però paulatinament, esdevingué de propietat

familiar. Com a treballadors de la terra s'utilitzaren com a esclaus, els sarraïns i sarraïnes captius.

Les terres aprisades, la majoria de secà, es destinaren al conreu del forment (blat xeixa), d'espelta (blat de gra dur i blanc), de mestall (mescla de blat i de sègol) i també del pedrerol (guixó), o el cànem. La vinya també ocupà força espai. Pel que fa a les terres de regadiu es conreà el fajol, les faves, els pèsols, el moreu, les xirivies, o les hortalisses, i també els arbres fruiters, com les oliveres, figueres i pomeres. Els sembrats de tardor eren de forment i de sègol, mentre que per la primavera es sembraven l'ordi i la civada, repartint així el risc d'una mala collita. L'herbei i els glans de les rouredes i els alzinars, eren destinats per a alimentar el bestiar. Tenim notícia de l'ús d'animals de feina com els bous, les mules o els ases, i de bèsties de cria com les vaques, els porcs, les ovelles, les cabres i l'aviram, els excrements dels quals, servien per adobar i fertilitzar els cultius. La mel de les abelles era el sucre de l'època i la cera, s'utilitzava per a il·luminar. Els ases i les mules foren les bèsties de càrrega utilitzades per al transport a bast, mentre que les parelles de bous s'empraven per llaurar amb les arades romanes. (L'extensió d'un camp llaurat en una jornada per una parella de bous rebé el nom de parellada).

El Vallès terra fronterera

El Vallès ja s'havia repoblat en el primer terç del segle X, en disposar de terres artigables, fet que produí un avenç vers la colonització interior del rera país, que es completaria a mitjan d'aquell segle. L'any mil el corredor vallesà era una terra fronterera, exposada encara als atacs musulmans. Una prova d'això és que les zones interiors del país, més protegides, -entre elles la muntanya de Sant Llorenç-, tingueren fins al segle XII una població superior a la de les comarques costaneres.

La consolidació del poblament i l'explotació del sòl de conreu revelen una notable mobilitat en els traspessos de possessions entre les famílies pageses. Aquesta estabilitat socioeconòmica derivava de les llibertats i garanties concedides pels reis carolingis al Comtat de Barcelona. Per això entorn

de l'any mil el Vallès presentava una estructura caracteritzada per la petita propietat alodial dels indrets ocupats, i per la dependència comtal de les anomenades "terres fiscals". Era un territori de franqueses, capdavanter en l'ocupació i l'explotació de terres i recursos naturals. Hi predominava la petita i mitjana propietat alodial i destacava per l'abundància d'intercanvis entre els pagesos aloers, sobre una estructura social de base familiar. Aquest sistema, permeté un creixement de l'activitat econòmica amb l'expansió del conreu de la vinya, la construcció de molins hidràulics, de canals d'irrigació i d'hortes.

Llassera: Al confí del Comtat i Bisbat de Barcelona

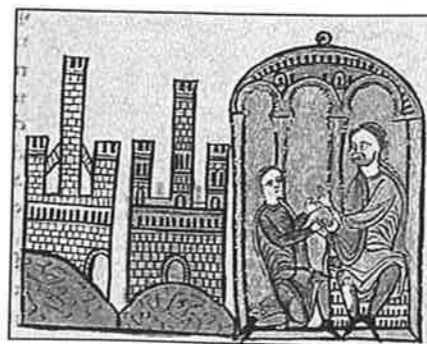
L'any mil l'alta vall de la capçalera del riu Ripoll, rebia el nom de Llassera, i l'avui terme de Sant Llorenç Savall, estava vinculat als terminals del Castell de Terrassa i de Castellar, però pertanyia al Comtat de Barcelona, dependència que es perpetuà en l'època dels Comtes-Reis. De fet Llassera era situada a l'extrem septentrional del comtat barceloní, a la frontera amb les terres del Bages. En la divisió eclesiàstica establerta en parròquies, pertanyia al Bisbat de Barcelona, i, a final segle X, ja trobem documentada la parròquia. Per les referències conegudes, el territori de Llassera tindria un poblament disseminat en petits masos, situats tant a la vall del Ripoll, com a les valls de Mur, d'Horta o de Vallcàrcara.

El terme de Llassera s'esmenta també en diversos documents del segle X, informant-nos que el territori que avui és Sant Llorenç Savall ja era intensament colonitzat i estructurat. Ho palesen els topònims llorençans recollits en els tres volums del llibre "El diplomatarí dels segles X i XI del monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa", publicat pel Dr. Pere Puig i Ustrell. Comprovem com mil anys després de què aquests noms de lloc s'escriessin en els documents, alguns d'ells, encara son ben vigents. Aquí els teniu:

Abellarols, L'Adernar, L'Alou de Mur, l'altar de Sant Climent i l'obra del portal de l'església de Sant Llorenç Savall, el Coll Gavatx, el Coll de Canemars a la vall de Mur, Catafau (avui en terme de Castellar del

Vallès), La Castellassa, Sant Feliu de Vallcàrcara, el Coll del Llor, el Coll de Palomeres; les Conques, l'Era ventosa, la font del Llor, el Genescà, el camí que va al Montcau, les valls de Mur, d'Horta i del Ripoll, Rocamur, l'horta sobirana; la parròquia de Sant Llorenç; el Castell de la Pera, la pedra d'Àliga, l'hort del rector, el Puig rodó, el Puig Gavatx, el riu Ripoll, la riera d'Horta, el mas Puig, el torrent del Roure Foradat, la Sagrera de Sant Llorenç, el mas Savinyana, el Cementiri de l'església de Sant Llorenç Savall; Sant Pere del Dalmau; la Torre de Lacera; les valls de Llor, de Maria, de Mur, de Sant Llorenç i de Vallcàrcara, el camí que puja al Puig Rodó, el camí que va a l'església de Sant Feliu de Vallcàrcara, o la roca de Voltorera.

L'aglutinant principal de la població disseminada era la parròquia, però, de fet, fins a l'any 993 no hem pogut corroborar la seva existència, en un document que també esmenta, indirectament, l'existència del Castell de Pera. Aquest document, de 20 de març de l'any 993, exposa que el comte Ramon Borrell I de Barcelona - Osona venqué a Riculf la parròquia de Sant Martí (de Mura), situada a la vall de Néspola, en el suburbi d'Osona i els confins de Manresa, pel preu de cinc-cents sous. En les afrontacions dels límits parroquials assenyala... de la part d'orient amb la parròquia de Lacera i es perllonga vers la serra de l'alzina de Bonomir. A migjorn es connecta amb la parròquia que pertany a Riculf i continua vers la serra del Castell (et) de Pera... (1) Encinglerat dalt la serra del mateix nom, el castell de Petra o Pera (pedra), ja fou citat, per primera vegada, en un document de l'any 978.

Miniatura del Liber Feudorum Maior on es representa el comte de Besalú, Bernat Tallaferro, rebent l'homatge del seu fill Guillem l'any 1012.

Any 1010: Sancti Laurencii de ipsa Ualle

La primera cita documental del nom actual del poble Sant Llorenç Savall (Sancti Laurencii de ipsa Ualle) la trobem el 28 de juliol de l'any 1010, en el pergami que recull una donació que fa Rodolf, prevere de Sant Llorenç Savall, a Ermumir. Li dona una terra, cases, cort, colomar, arbres, trull i una vinya, situades a Llassera al lloc de Savinyana (Savinyana) a condició que ho tindrà el donador durant la seva vida. Després ho tindrà l'esmentat Ermumir junt amb la seva mare Fruiló, el qual pagarà cada any dues lliures de cera a Sant Llorenç del Munt, i després de la mort d'aquest, quedarà tot per a les esglésies de Sant Llorenç, Santa Maria i Sant Miquel del Munt.

Aquesta denominació del territori de Lacera com a Sant Llorenç de la vall o sa vall, derivaria de la contraposició al nom del monestir de Sant Llorenç del Munt, i anirà utilitzant-se progressivament en el segle XI fins a fixar-se definitivament en la toponímia en el segle XII, desplaçant definitivament el nom de Llassera.

Pere Puig i Ustrell, l'autor de la compilació i estudi publicat del Diplomatarí de Sant Llorenç, ens informa que aquest pergami de 33x17 cm que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, es troba esvorancat pels rosegadors al marge superior, amb pèrdua d'una part del text en les cinc primeres ratlles. El pergami es escrit en escriptura carolingia rural ben traçada, amb lletres de mòdul quadrat ben alineades i igualades.

Heus aquí doncs la primera cita documental del nom actual de Sant Llorenç Savall.

Neix el monestir benedictí de Sant Llorenç del Munt

La Mola, com a cim culminant de la serralada de Sant Llorenç era un lloc de culte ancestral. L'any 958 tenim la primera notícia d'unes esglésies o altars del Munt, consagrats a Sant Llorenç, Santa Maria i Sant Miquel. L'any 975 Borrell II, comte de Barcelona, vengué els altars del Munt al monestir benedictí de Sant Cugat del Vallès.

La constitució com a monestir benedictí de Sant Llorenç del Munt data, però de l'any 1013, i és degué a la iniciativa dels Comtes de Barcelona, els quals en recupe-

Forjadors segons una miniatura de la Biblia de Rado

raren la propietat i el dotaren com a domini alodial. El monestir rebé una empena decisiva amb la dotació fundacional: la de dos extensos alocs amb bones perspectives de creixement com eren el de Matadepera i el de la Vall de Mur, respectivament.

El nucli del poble: La Sagrera

Entorn de l'any mil s'observà un cert redreçament agrícola, paral·lel a la pacificació i l'estabilització del país. Molts costers s'abancalaren o afeixaren, i en les transaccions dineràries corria, poc o molt, l'or del califat de Còrdova, en la moneda dels mancusos. Aquests canvis afavoriren que, els estaments nobiliaris i militars (cabdills, alts funcionaris, guerrers, etc.) competissin entre ells, construint castells i torrelles de defensa, per a fer-se amb territoris sota el seu domini, front a la feblesa del poder comtal, per oferir protecció als pagesos.

Per mitigar aquest estat de coses el bisbe Oliva, - primer en el sinode de Touluges l'any 1027, i després en el de Vic, - proclamà una constitució de "Pau i treva de Déu", que declarava inhàbils per a les lluites civils certs dies i temps litúrgics, i alhora, protegia els edificis i les persones sagrades sota la pena d'excomunió. Aquesta protecció s'estengué als edificis situats a redós de les esglésies, a una distància de trenta passes al voltant dels llocs sagrats de l'església i el cementiri. Aquest espai inviolable, s'anomenarà la Sagrera o Celler, i és, a l'origen del nucli aplevat del nostre poble, com el de molts altres pobles catalans.

Jaume Valls i Vila

Il·lustracions procedents dels llibres "Catalunya mil anys enrera" de Pierre Bonnassie, i Història de Catalunya dirigida per Pierre Vilar. Volum II "El procés de feudalització" de Josep M. Salrach

RECONSTRUCCIÓ D'UNA BARRACA DE VINYA A LA ROCA

Un grup d'entusiastes del poble, animats per en Jordi Guillemot, amb la col·laboració inestimable d'una colla excursionista de Castellar del Vallès que aportà la necessària tècnica ancestral de construcció, han reconstruït una barraca de vinya situada molt a prop de la Torrota de la Roca (al seu vessant sudoest).

Les tasques de reconstrucció realitzades en dues jornades matinals, transformaren un munt d'enderrocs en una esplèndida barraca de vinya, recolzada en una espona de pedra seca. L'èxit d'aquesta empresa ha animat el grup llorençà a continuar les restauracions, i a dur a terme un inventari exhaustiu de les barraques del terme a partir del plànol facilitat pel Sr. Jesús Ballestar. Noves tècniques com el GPS permeten avui fidelitzar exactament l'indret on es troben. Ara es tracta de netejar-les de vegetació i senyalitzar-les, perquè la seva posada en valor constitueixi un nou al·licient per als excursionistes i aimants de recórrer el terme. Les barraques en bon estat tindran un altre al·licient per visitar-les amb el dipòsit d'un llibre de poesia per tal de dotar-les d'una nova funcionalitat.

Des de LACERA animem a continuar aquesta esplèndida tasca de recuperació del patrimoni.

UNA BARRACA DE VINYA RETROBADA

En terres del mas Daví, prop de l'antic camí del Borrell, ha aparegut una barraca en un excel·lent estat de conservació que no havia estat catalogada. La barraca es troba dins un alzinar jove que el sotabosc i especialment les plantes enfiladisses i els esbarzers havien convertit en intransitable.

La barraca accessible a uns 15 m. a la dreta del camí del Borrell, en un bosc humit i molt brut per esbarzers i trepadores. Encarada a Sud és envoltada de pins i d'alzines

De planta rodona està esplèndidament conservada, amb la coberta reblerta de falgueres, que es dressa altiva sobre el sòl, només aprofitant com a modest contrafort un petit marge a l'angle de nordponent. L'alçada interior és de 162 cm, per 190 de fondària i 140 d'amplada màxima. La llinda del portal medeix 78 cm, i l'obertura d'entrada és de 100x50cm.

Assemblea General de l'entitat LACERA

El divendres 29 de gener a les 19 hores a la Casa de Cultura, celebrarem l'assemblea general anual de l'entitat amb aquest ordre del dia:

- 1) Aprovació actes anteriors
- 2) Estat de comptes
- 3) Programa d'activitats 2010
- 4) Mil·lenari de Sant Llorenç Savall
- 5) Renovació de la Junta Directiva
- 6) Diversos.

Esperem comptar amb la vostra assistència i aportacions.

Mil·lenari del nom de Sant Llorenç Savall

L'any 2010 commemorarem el Mil·lenari del nom actual del nostre poble. El topònim Sant Llorenç Savall apareixia per primera vegada en un document de l'any 1010, en comptes de l'habitual denominació de Lacera emprada des que es conserva documentació escrita referida al nostre poble, l'any 930 i posteriors, en el segle X.

Des de l'entitat LACERA col·laborem en l'edició del calendari commemoratiu i hem previst diverses xerrades en el decurs de l'any entre les quals la d'inauguració a càrrec del Dr. Pere Puig i Ustrell, l'autor del Diplomatar de Sant Llorenç del Munt.

Treballem en una exposició mòbil que explica a grans trets la història del poble i l'Albert Vicens i en Jaume Valls completen el llibre de la Història de Sant Llorenç Savall, que esperem veure editat.

També hem programat amb el Centre Excursionista Llorençà diverses excursions per conèixer la prehistòria i història local des dels indrets més emblemàtics.

Tot plegat configura un any 2010 curull de bons auguris, que és el que des de la revista LACERA desitgem a tots els nostres lectors i col·laboradors.